

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010

OSWALD SPENGLER'İN TARİH, KÜLTÜR VE MEDENİYET ANLAYIŞI OSWALD SPENGLER'S UNDERSTANDING OF HISTORY, CULTURE AND CIVILIZATION

Hasan AKSAKAL*

Özet

Oswald Spengler, Türkiye'de pek tanınmayan bir politik düşünürdür. Bu yüzden, bu çalışmanın temel hedeflerinden biri Spengler'i Türk okurlara tanıtmaktır. Bu bağlamda Spengler'in Batı düşüncesinde ufuk açan eseri 'Batının Çöküşü' esas alınarak, onun tarih felsefesiyle birlikte kültür ve medeniyet konularına yaklaşımı değerlendirilecektir. Bu eserin Batı dünyasındaki Avrupa-merkezli dünya yorumuna getirdiği eleştiri, başta Arnold Toynbee olmak üzere pek çok tarihçi ve siyaset bilimciyi etkilemiş ve XX. yüzyıl düşüncesine derin bir etkiye bulunmuştur. Spengler'in Batı'nın çökmekte olduğu yönündeki analizi, bugün de büyük ölçekli tarih tartışmalarında ve modernite eleştirilerinde önemli bir yer tutacak mahiyettedir.

Anahtar Kelimeler: Oswald Spengler, Tarih Felsefesi, Batının Çöküşü, Faustçu Ruh, Kültür, Medeniyet, Milli Ruh, Teknik.

Abstract

Oswald Spengler is not a well-known political philosopher in Turkey. So, introducing him to Turkish readers is one of the main targets of this study. In this context, it's our purpose to make some evaluations both about his philosophy of history and his approach to the case of culture and civilization, especially by displaying his 'The Decline of the West' which opened up new frontiers in Western thought. The critics that book brought to Western understanding of Euro-centric worldview, influenced many historians and political scientists like Arnold Toynbee and it made a deep impact into the 20'th century thinking. Spengler's analysis on declining of the West is stil an important conception for today's macro-historical polemics and modernity critics.

Key Words: Oswald Spengler, Philosophy of History, The Decline of the West, Faustian Spirit, Culture, Civilization, Volksgeist, Technics.

1918 Temmuzunda, Alman ordularının kesin olarak yenilgiye uğramasından hemen önce yayınlanan bir kitap, o güne dek kimsenin dikkatini çekmemiş bir yazarı, tarih felsefesi alanında yeni bir ekolün kurucusu yaptı (Hughes, 1975: 152 ve Bullock, 1967: 872). Kısa sürede çeşitli dillere çevrilen kitap, büyük tartışmalara sebep oldu. Kitabın adı, *Batının Çöküşü* idi. Sonraları, yazarı Oswald Spengler'in da katıldığı "muhafazakâr devrim" anlayışının Nasyonal Sosyalist hareketle koparamadığı bağı, onun bir müddet göz ardı edilmesine yol açsa da, XX. yüzyılın neredeyse tüm 'çöküş', 'politik romantizm', 'makineleşme', 'modernite eleştirileri' ve/veya 'Doğu-Batı' tartışmalarında merkezî bir yer tutmasını beraberinde getirecekti. Hiç şüphesiz, Oswald Spengler, bütün yüzyılı şekillendiren entelektüel figürlerden biri olarak görülmekten uzaktı; ancak onun önemi, birçok konu, kavram ve politik kuramın tam olarak kavşak noktasında yer almasıydı.

Bununla birlikte, aradan geçen yaklaşık doksan yıl boyunca Türkiye'de Spengler üzerine neredeyse hiçbir entelektüel tartışma yapılmamıştır.¹ Felsefe ansiklopedilerinin kendisinden birkaç satır

* İstanbul Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

¹ Bu noktada, Cemil Meriç'in çeşitli yer ve zamanlarda Spengler'dan bahsettiğini belirtmekle birlikte, muhtemelen kendisini konu edinen ilk yazıların Peyami Safa tarafından kaleme alındığını belirtmekte fayda var. Zira kendisi, Spengler'in çalışması nedeniyle doğan tartışmalardan söz ederken, "Meselenin Türkiye'de ilk ithalatçısı bendim. 1933'le 1938 arasında, Kültür Haftası adındaki

söz etmekle yetindiği ve yaşamı hakkında çok sınırlı bilgiye sahip olunan bu ‘gizemli’ filozofa, dilimize - biraz da problemleri şeklinde çevrilmiş- iki eserinin varlığını saymazsak, Türk entelektüeli neredeyse tamamen yabancı kalmıştır. Dolayısıyla, biz bu çalışmada Spengler felsefesine giriş yapmak gibi mütevazı bir amaç belirlemiş bulunmaktayız.

Oswald Spengler, dünya tarihinin akışını değiştiren olaylara tanıklık etmiş bir Alman filozofudur. Yaşadığı dönem (1880-1936) insanlık tarihinde milliyetçilik, liberalizm, sosyalizm ve faşizmin tüm dünya sathında yankı bulduğu ve bu siyasî akımlar için kanlı mücadelelerin yaşandığı bir çağın kısa tarihçesini içerir. Dahası, yüzyıllarca dünyayı, özellikle de “dünyanın merkezi” olarak görülen Avrupa’yı şekillendiren imparatorlukların yıkıldığı, modern ulus-devletlerin kurulduğu, bilimsel teorilerin dinî inançların yerini aldığı, ABD’nin uluslararası politika sahnesinde öne çıkmaya başladığı; emperyalizmin, ırkçılığın, ideolojik Vandalizmlerin ve tüm bu unsurların sonucu olan büyük savaşların cereyan ettiği yıllardır. Diğer bir ifadeyle kozmopolitanizmin ve bunun *ironisi* olarak vulgar milliyetçiliğin, vulgar materyalizmin ve vulgar liberalizmin zuhur etmesi; demiryollarından transatlantiklere ve uçaklara, teknolojik silahlardan telefon, sinema ve otomobile dek uzanan bir spektrum oluşturulan modern keşif ve icatların çok önemli bir kısmının ortaya çıkıp, kitleselleşti(ril)mesi; ve tabii ki, I. Victoria, Franz Joseph, Bismarck, Meiji, II. Abdülhamid, Roosevelt, V. George, Lenin, Churchill, Atatürk, Stalin, Wilson, Mussolini ve Hitler gibi karizmatik siyasî figürlerin liderliklerinin müşahedesini, hep bu çağın ürünüdür (Hobsbawm, 1999; Kissinger, 2007; Sontag, 1933; Craig, 1978). Bununla birlikte silahlanmanın, toplumsal itaatsizliğin, sonsuz bir sömürme arzusunun, ‘ön’ ya da ‘erken’ küreselleşmenin ve ‘beyaz adam’ın mutlak egemenliğinin yaşandığı bir çağ olması dolayısıyla, bu –ve ardından gelen- dönem *aşırılıklar ve zıtlıklar yüzyılı* olarak adlandırılmaktadır.² İşte böylesine buhranlı bir süreçte, birçok “nevrotik” düşünür gibi tarihe mal olacak bir eser ortaya koyan Spengler, (Fennelly, 1972) bu baş döndürücü hızdaki gelişmeler/mücadeleler silsilesine Avrupa narsizminin sebep olduğunu iddia eder (1978) ve mutlak sonu müjdelir: Yani, Batı’nın çöküşünü!

Kültür, uygarlık, medeniyet... Her düşünür, insanlık tarihinin birikimine dair bir şeyler söyleme cesaretini kendinde bulmuştur. Dolayısıyla, dilimizde yer edinmiş bu beş farklı kelime farklı metinlerde bazen aynı şeyleri anlatmak amacıyla kullanılır. Herkesin yüklediği anlam farklı olduğu için, önce hangi sözcükle neyin anlatılmaya çalışıldığı ifade edilir. Biz de bu noktadan yola çıkarak Spengler’in canlı ve hareket halindeki toplumsal olguya “kültür”, miadını tamamlayıp tarihe karışan ve artık ortaya koyduğu birikiminde işlenecek bir yanı kalmayan, dolayısıyla “tükenen” kültürlerle de “medeniyet” dediğini belirtelim. Spengler her kültürün kendi medeniyetine sahip olduğunu belirttikten sonra şöyle demektedir: “Medeniyet kültürün önlenmez kaderidir (...) Medeniyetler gelişmiş bir insanlık türünün varabileceği en dış ve sunî durumlardır. Bir neticedir onlar, oluşan şeyin yerine geçen oluşmakta olan, hayatı izleyen ölüm, taş yapılardan sonra gelen aydın çağ, toprak anayı izleyen taşlaşan dünya şehirleri, Dorik ve Gotik çağların ruhsal çocukluğu. Değiştirilmez bir neticedir medeniyetler fakat içten bir ihtiyaçla, tekrar ve tekrar onlara varılır.” (Spengler, 1978: 44).

Spengler, kültüre yüklediği anlamı açıklar, “Birer organizmadır kültürler.” (1978: 111-115) ve kaderleri insanlarınkine benzer: Doğar, büyür, gelişir, olgunlaşır, durağan bir hal alır ve ölürler. Öldüklerinde, yani insanlık adına bir üretimde bulunamaz duruma geldiklerinde, artık “medeniyet” olmuşlardır. Batı’nın izlemekte olduğu süreç işte bu kapsamda değerlendirilmelidir. Batı elbette bu dinamizmini bir yerde, yakın bir gelecekte yitirecektir.

Kültürler kendilerine özgü yönleriyle birbirlerinden ayrılır ve bu farklılık özellikle sanatlarda kendini gösterir (Spengler, 1978: 175). Evrensel bir dil, evrensel bir felsefe aramak anlamsızdır. Çünkü kültür orijinaldir ve ihraç ya da ithal edilemez. Bu orijinalite ya da *sui generis* olma durumu kimi zaman gelişmeyi kimi zamansa çöküşü yavaşlatır. Başka kültürlerle benzeşme yahut etkileşim gerçekleşebilirse de, asla aynılık söz konusu olmaz (Ratner, 1939: 93 ve Hankins, 1927: 213). Her kültürün kendi matematiği vardır, kendi ahlâkı, felsefesi, sanatı, düşünce tarzı... Ve yine her kültür -yukarıda değindiğimiz gibi- aslında mistik bir varlık, bir ruhtur. O kültüre mensup olmayan kimsenin, söz konusu ruhu tam manasıyla anlaması mümkün değildir. Bu düşüncüyü Spengler (1978: 114) mealen şöyle ifade eder: Bir kültür büyük bir ruhun uyandığı anda ortaya çıkar; onu canlandıran ruh bütün gerçekleştirebileceklerini gerçekleştirenince, “aniden sertleşir, kanı donar, gücü kırılır” ve ölür. Bu ölüm,

meccumamda davayı ortaya koyduktan sonra, mahdud birkaç ilim adamının alâkasından başka meseleye yaklaşan hiç kimse çıkmadı.” demektedir. (1970: 138)

² İfadenin esin kaynağı şüphesiz İngiliz tarihçi Eric Hobsbawm’ın *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991: Aşırılıklar Çağı* başlıklı ünlü çalışmasıdır. (2002) Ancak bizim burada esas olarak nitelemek istediğimiz dönem, başlangıcı 1848 Devrimi olan ve 1945’te son bulan II. Dünya Savaşı arasındaki o ‘en uzun’ yüzyıldır.

kültürün aksiyonunu yitirmesiyle gerçekleşir. Üretim krizine giren kültür, uzun veya kısa süren çöküşüyle medeniyete dönüşür. Bu yüzden medeniyet, kültürün ruhunun dışı vurulmuş düşünce ve hisleri toplamıdır (Kelmperer, 1968: 129). Var olmuştur ancak geçmişte kalmıştır. İlerlemez, hatta zamanla silinir, unutulur; yok olup gider. Kültür ise var olandır, hareketlidir, canlıdır. Bir bakıma kültür yapılan ve yapılmakta olan tüm sosyal “şey”lerdir; medeniyetse bu “şey”lerin tamamlanmış, bitmiş nihaî toplamı... Dolayısıyla “Her kültür kendi medeniyetine sahiptir.” der Spengler.

Spengler’a göre toplumların refahını ve gücünü artıran şey, onların ekonomik ilişkilerini şekillendiren yapısal özellikler değil, yüksek kültür ve medeniyet yaratmayı mümkün kılan, onları harekete geçiren metafizik güçtür. Bu güç, milletlerin sahip olduğu “ruh”tur (1973: 19-20). Eğer Marksistlerin iddia ettiği gibi toplumsal esası ekonomik yapı teşkil ediyorsa, az gelişmiş ülkeler birkaç ekonomik düzenlemeyle milletler liginde bir yukarı gruba çıkabilmelidir. Hâlbuki durum böyle değildir. Bir millet nasıl bir yaşama biçimini benimsemişse, ruhu da ona göredir. Bin yıl gibi uzun zamanlar alan bir süreç içinde doğup gelişebilen soyut bir canlı olarak millî ruh,³hammadde olarak bulunduğu kültürü işleyip şekillendirir. Böylelikle zaman içinde milletin ruhunun kristalleşmesiyle, yüksek kültür ve onun neticesi olan medeniyet doğar (1973: 20-21).

Spengler’ın çağdaşı tarihçi Arnold Toynbee (1991; ayrıca Dawson, 1955: 149-158), yaşayan beş kültür kümesi olduğundan ve bunların Uzakdoğu, Hint, İslam, Ortodoks ve Batı diye sıralanabileceğinden bahseder. Spengler da Batı’yı bu bağlamda bir bütün olarak ele alır. Yoksa ki, bu en temel ayrıştırmada bir uygarlık öbeğini reddetmek, milletlerarası farkların da dile getirilememesine neden olurdu. Nitekim kendisi Herder’den Hitler’e uzanan yolda, giderek radikalleşen tepkisel Alman romantik milliyetçiliğinin ve sosyal Darwinist düşüncenin kilometre taşlarından biri olarak, (Bendersky, 1985: 1223 ve Philipps, 1956: 30-34) her millî ruhun kendine has ve benzersiz olduğunu kabul etmekle birlikte, bunların karakter itibarıyla “yırtıcılar” ve “ot yiyiciler” diye ayrışmakta olduğunu öne sürmektedir (1973: 39). Nietzsche’den mülhem olarak ifade ettiği “Yırtıcı hayvanlar, hayatın serbestçe hareket eden en yüksek yaşama tarzını temsil etmektedir.” sözüyle (1973: 39) Spengler, ilerlemeci düşünceye sahip milletlerde papazından tüccarına, devlet adamından askerine dek herkesin bu yırtıcılık tutkusuyla dolu olduğunu ortaya koyar (1973: 36). Kökü millî ruhun derinliklerinde bulunan “muazzam bir yaşam mücadelesi” anlayışı, Schopenhauer’den Nazizme uzanan yoldaki felsefî arka planda temel olan nihilist motifleri de, hayatta kalmak adına öldürme içgüdüsünü de açıklayıcı bir vurguyu bünyesinde barındırmaktadır. “İnsan(...) saldıracak, öldürerek, mahvederek yaşar. Var olduğu günden beri efendi olarak hükmetmeye çabalamış ve çabalamaktadır.” diye kaleme aldığı satırlar (1973: 44), bir yönüyle Alman modernleşmesinin siyasî düşüncesini, diğer yandan Hegel’in efendi-köle dikotomisinin (Fukuyama, 1999 ve Singer, 2003) Alman felsefesinde yarattığı etkiyi göstermektedir. Burada, Spengler’ın düşüncesindeki en bariz çelişki ortaya çıkmaktadır (Hughes, 1973: 120-136; Kelmperer, 1968: 129). Az sonra değineceğimiz üzere, hiçbir kültürün benzerinin olmadığını, dolayısıyla hiçbirinin bir diğerine üstün olamayacağını savunan ve Avrupa-merkezci tarih yorumunu şiddetle eleştiren Spengler, kültür ve medeniyette gösterdiği adilâne tavrı, Aryan ırkın üstünlüğü iddiaları söz konusu olduğunda neden bir kenara bırakılmaktadır? Bu, üzerine düşünülmesi gereken bir soru olarak ortada durmaktadır.

Kendi içinde önemli farklılıklar olsa da, yüzyıllardır “öteki”lere karşı bütünsel bir tutum sergileyen Batı mefhumu nedir? Batı ne zaman ve nerede başlar? Coğrafi sınırları nedir? Mevcut durumu neye işaret etmektedir? Benzer sorulara cevap arar Spengler ve sonunda dikkat çekici teşhisler, saptamalar yapar. Kültür ve medeniyeti kısaca değindiğimiz şekilde birbirinden ayrıştırarak ele alan düşünür, kültürden medeniyete geçişin Klasik dünya için İ.Ö. IV., mevcut Batı dünyası için ise XIX. yüzyılda başladığını yazar (1978: 45). Apolloncu ruha sahip Antikçağ kültürü İskender’le medeniyete dönüşmeye başlamıştır. Faustçu ruhtaki Batı ise 1789 ve peşinden gelen Napoleon’la, yaşayan kültürüne öldürücü darbeler alır. Yaşananlar her medeniyetin iki temel düşüncesi olan büyük şehir ile taşranın şekilsel yaşamını (yapısını) köklü biçimde değiştirmiştir. İskender ve Napoleon’un tarihteki asıl etkisi de budur.

İç içe ve peş peşe gelişen hadiseler sonrasında-Fransız İhtilali, Napoleon Savaşları, Sanayi İhtilali, 1848 ve 1871’deki sosyal patlamalar, emperyalizm, Marksizm vs.- insan megalopolislerde yaşamayı kendine göre akılcılık ve faydacılık adanmıştır. “Topraktan doğan ve büyüyen gerçek insan yerine, akışkan yığınlar şeklinde birbirine dengesizce bağlı olan, yeni bir çeşit göçebe vardır: parazit şehirli-geleneksiz, bütünüyle kesin, dinsiz, zeki, verimsiz, köylüyü ve köylünün en ileri şekli olan köy beyini küçümseyen. Son’a, inorganik olana doğru büyük bir adımdır bu...” (1978: 45). Bugünkü büyük

³ Spengler’ın dilimize milli ruh diye çevrilen ifadesi “volksgeist” için bkz. Nathan Rotenstreich. (2003: 491-496)

bunalımı anlamak istiyorsak, işte bu kaçınılmaz ölüm sürecine eğilmeniz gerekmektedir, ancak bir partizan, bir ideolog, bir ahlâkçı açısından değil, binlerce yıla hâkim bir medeniyetin perspektifinden! Evet, Batı kültürünü megapolis öldürmektedir. Onda insan aslından uzaklaşmış, erkek savaşçı ve güçlü olduğunu unutmuş, kadın çocuk doğurmaz olmuştur. Yeni nesiller, tabiatla etkileşime girmeden yetişmeye başlamış; kolaycılığa, korkaklığa itilmiştir. Samimi imanın yerini, “bilimsel” bir dinsizlik yahut ölü bir metafizik almıştır. Ahlâk yozlaşmış; etik, paraya ve makineye mağlup olmuştur. Mühendisler adeta birer “makine papazı” olmuştur (1973: 87).

Faustçu ruhun çıkış noktasını oluşturan Cermen-Viking zihniyeti, ve onun ruhunda bir yerlerde her daim bulunan Vandallık, yukarıda ifade ettiğimiz sosyal Darwinist düşüncenin tarihsel tezahürü olarak, devamlı hareket etmek isteyen, zapt etmeyi, fethetmeyi, galip gelmeyi, yıkmayı, buna karşın en baştan tasarlayarak, mükemmel olanı yapmayı –hem de tabiatın ve Tanrı’nın kendilerine sunduğuna meydan okurcasına yapmayı- ve insan eliyle yapılanı kutsamayı esas alan bir düşünsel çerçeveden dünyaya bakmıştır. Rönesans’ı ve hümanizmi yaratan Latinlerle Kuzeydeki Cermenik toplumların dünya görüşündeki ortaklık burada başlamaktadır: Tanrı’ya gereksinim duymadan yaşama tutkusunda... Spengler Faustçu kültürün Vandallığının/yıkıcılığının ardındaki devrimcilik ve yaratıcılık hevesini şöyle ifade eder: “Kendi kendine bir dünya inşa etmek, yani bizatihi Allah olmak, bir Faust araştırmacısının rüyasıdır. Bu rüyadan sonradır ki makinalarımızın birbirlerini takip eden sayısız şekilleri meydana gelmiş, mümkün olduğu kadar devamlı hareket (perpetuum mobile) denilen, ulaşılamayan hedefe yaklaşmak istenmiştir. Yırtıcı hayvanın ganimet kavramı, böylelikle mantıkî sonuna yaklaşmıştır(...) [Prometheus]’un gökten ateşi aşırması gibi, elde edilmek istenen ganimet ve kültürümüze kazandırılmak istenen enerji, bütün sırrı ile beraber, kâinatın kendisidir.” (1973: 86). Faustçu insanın ahlâk anlayışını ele alırken, sembolleşen isimleri sıralar Spengler: Napoleon, Bismarck, Rhodes... Bunların yüceltildiği bir dünya görüşünde Haçlı Seferleri’nden Birinci Dünya Savaşı’na dek sakin bir teslimiyet ya da kiliselerdeki rahibelerin merhameti gibi şeyleri nerede bulabileceğimizi sorar. (1978:274) Bugün gelinen noktada Faustçu insan artık, başka insanlara hükmetmekle yetin(e)mez hale gelmiştir ve tüm tabiatı kontrolü altına almak istemektedir. Bu durum bir Tanrılaşma arzusunu kaçınılmaz kılmaktadır. Bu yüzden Batı “çöküş”ün eşiğindedir. Tabii buna başkalarının “kusursuzlaşma”(!) da diyebileceğini belirtir Spengler (Farrenkopf, 1991: 475). Neticede her yüksek kültür, ulaştığı son noktada bünyesinde büyük bir trajedi barındırır, düşünüre göre. Tıpkı, bütün insanlık tarihi gibi... (Spengler, 1973: 91 ve Farrenkopf: 476).

Tekniğe olan inanç zamanla materyalist bir dinin ortaya çıkmasını gerekli kılmıştır. (Farrenkopf: 473) Dünyanın efendisi olan insan, bu bağlamda “makinanın kölesidir.” (Spengler, 1973: 91) Batı’nın çöküşü, insanın megapolis konforuna (Britannica, 1964: 204) ve tekniğe teslim olmasıyla kaçınılmaz bir hal almıştır (Spengler, 1973: 94-101). Tıpkı Tanrı gibi teknik de “artık ebedî ve ölümsüzdür. İsa gibi, insanlığa kurtuluşu getirmektedir. Mukaddes ruh gibi bizleri aydınlatmaktadır. Bu teknik dinin inananları ise Lametrie’den Lenin’e kadar, modern çağın züppe ilericileridir.” (1973: 87-88). İlerleme/terakki ve modernleşme sürecine paralel olarak sanayinin gelişmesiyle kiliselerin yerine sendikalarda toplanan halk yığınları ayinlerden alışıktı oldukları basmakalıp sözlerle sosyalizmin tesiri altına alınmıştır. Bir diğer ifadeyle tıpkı din gibi sosyalizm de *halkın afyonu* olmaktadır. Spengler bir yerde “Sosyalizm, Faustçu dünya duygusunun dinsiz oluşudur.” diyerek (1928) bu konudaki düşüncelerini özetler. Bir kehanette de bulunur Bolşevik Devrimi’nin henüz üçüncü yılında: “Bugünün yarı gelişmiş Sosyalizmi yayılmaya karşı var gücüyle mücadele ediyorsa da günün birinde, kaderin bütün şiddetiyle, aşırı yayılmacı olacaktır.” (1978: 49). Nitekim çok değil, hemen birkaç yıl sonra Stalin yazarımızı haklı çıkartacaktır...

Spengler, Hegel ve Nietzsche’den gelen bir yaklaşımla, “Hayat ancak hareket olduğu müddetçe değer kazanır.” diyerek (1978: 22 vd.) insanlık tarihine bakışını anlatmaya koyulur. Batı’nın temelleri Antik Yunan ve Roma’ya dayanır. Ancak Apolloncu ruha sahip olan bu kültürel-tarihsel havza, dikkatle incelendiğinde aslında hiç de öylesine kadim bir uygarlık sayılamayacak durumdadır. Zira XIX. yüzyıl Avrupa’sının yeniden keşfettiği ve kutsadığı, aklın, sanatın, tarihin beşiği olan Antik Yunan’da 9999’dan sonrasına “sonsuz” denilerek kesip atılırken, ondan asırlar öncesinde Mısır’da 16 haneli çarpma işlemlerinin yapıldığı artık biliniyordu. Mazinin klasik yapıtları diye tanıtılan isimler de bazen aslında son derece ilkel eserler olabiliyordu. Çünkü kökleri güçsüzdü ve kendi klasikleri ya da “tarihsel hafızaları” bulunmuyordu (Spengler, 1991: 7). “Polybios için Birinci Kartaca savaşı, Tacitus için Augustus’un saltanatı anlamsız şeylerdi. Thukydides’e gelince, tarih durumunun eksikliği -bizim aradığımız manada- kitabının ilk sahifesinde çağından önce (M.Ö. 400’lerde) dünyada hiçbir önemli olayın yer almadığına dair şaşırtıcı beyanatıyla...” şovenist bir cehaletin temellerini atmıştır (1991: 8-9). Antik Yunan’ın kutsanmasına eleştirisini sürdürür Spengler: “Solon öncesi Yunanistan’dan bize hiçbir şey kalmamıştır,

ne bir sene tarihi, ne bir gerçek isim, ne de elle tutulur bir olay(...) fakat Mısır için, 3000 yıllarından ve hatta daha öncesinden, çoğu Kralların isimlerine ve kesin saltanat tarihlerine sahibiz. Yeni imparatorluk ise muhtemelen bunlar hakkında tam bilgiye sahipti(...) Büyük Firavunların vücutları, yüzleri hala tanınacak şekilde, müzelerimizde yatmaktadır..." (1991: 9-10) Yani, Spengler'a göre Batı'nın tarihten gelen ve daim bir üstünlüğü bulunmamaktadır. Başka medeniyetlerin de ihtişamlı birikimleri gizlenemez heybetiyle ortadadır. Buna rağmen bugün, Batı'nın son raddeye gelmiş üstünlüğünün sebebi merak ediliyorsa, gerçek cevap, onun tasarladığı yayılcı, dönüştürücü, bitmek bilmez elde etme arzusu ve yaşam mücadelesinin ürettiği dinamik yapıdadır (Farrenkopf: 472).

Spengler *Batının Çöküşü*'nde, (1978: 29) tarihin sadece Avrupa'ya endeksli değerlendirilmesine yönelik olarak "Binlerce yıllık büyük tarihler ve yüce uzak kültürler bu kutbun etrafında alçak gönüllülükle dönmeye zorlanıyorlar." diye yazar. Bir sonraki paragrafta daha net ifadeler kullanır: "Besbelli ki Batı kültürleri için Atina, Floransa veya Paris'in varlığı Lo-yang veya Pataliputra'nın varlığından daha önemlidir. Fakat bu çeşit değer biçmeler üzerine bir dünya tarihi planının kurulmasına izin verilebilir mi? Eğer böyle ise Çinli tarihçi Haçlı Seferlerinin, Rönesans'ın, Sezar ve Büyük Frederik'in önemsiz diye yer almadıkları bir dünya tarihi kurmaya hak kazanmıştır. Morfolojik açıdan bizim XVIII. yüzyıl[ımız] ondan önceki altmış yüzyılın her birisinden nasıl daha önemli olabilir? Batı Avrupa'da merkezleşmiş birkaç yüzyıllık bir "modern" tarihi, birçok binyılı kapsanan bir "eski" tarihe karşı çıkartmak ve [ayrıca] bu "eski" tarihin içine, ek konu olarak, henüz incelenmemiş ve düzenlenmemiş bütün Helenistik öncesi kültürleri atmak gülünç değil midir? Mübalağa etmiyorum, o küflenmiş planın yüzünden -her biri şahsî ve kendi kendine yeterli birer tarih olan ve Büyük Şarl'dan Birinci Dünya Savaşı'na kadar uzanan, sözüm ona 'Dünya Tarihi' dediğimize denge olarak eş hatta onu aşan- Mısır ve Babil'i Klasik tarihin bir prelüdü (başlangıcı) olarak kenara atmıyor muyuz? Utangaç bir tutumla Hint ve Çin kültürünün geniş bileşimini dipnotlara itmiyor muyuz? Yüce Amerikan kültürlerine gelince, 'uymadıkları' (ne ile) için onları tamamen bilmezlikten gelmiyor muyuz?" (1978: 29).

Bu etkileyici sorgulamayı, Türkiye'de Spengler'ı anan az sayıdaki entelektüelden biri olan Cemil Meriç, (2001: 110) aynı yoğunlukta bir üslupla yorumlar: "Batı Avrupa'da geçerli olan tarih şeması kifayetsiz hatta abestir, Spengler'e göre. Bu tarih alanına aktarılan Batlamyus sistemidir. Bütün dikkati, bütün alakayı Batı'ya teksif eden bir sistem. Yazar bu şema yerine, Kopernikvarî bir sistem getirir."

Batı'nın bu "ben merkezli" tutumu, bu üstünlük inancı, bir 'modernlik gururu' olmaktan çok daha eskiye dayanır. Spengler'ın, "Eflatun [bile] insanlıktan söz ettiğinde barbarların karşısı olan Yunanlıları ima ediyor." cümlesinden de (1978: 36) anlayabileceğimiz üzere, o zamanlarda dahi Batı'nın kültürel "ata"ları hâkimiyet ve üstünlük kibrindedir. Burada yazar bize öncülü Nietzsche'yi hatırlatır. Onun çöküş, dinamizm, değerlerin yıkımı, hükmetme arzusu ve şiddeti kutsama gibi konularda ortaya koyduğu idrakin, Batı'nın özünde yattığını ve Batı'yı anlamakta mutlak bir önem taşıdığını vurgular. Fakat Spengler'e göre Nietzsche de, Schopenhauer, Feuerbach, Hebbel veya Stringberg gibi Batı perspektifinden öteye geçip tam olarak cihanşümul/evrensel bir gözle tarihe bakamamıştır.

E. Lavis'e göre üç bin yıl önce, A. Toynbee'ye göre M.S.770'de doğan "Yeni Batı", Spengler'a göre X. yüzyılda Elbe ve Tagus arasındaki Kuzey ovalarında, Romanesk üslubuyla çiçek açan Faustçu bir karakter olarak ortaya çıkmıştır (1978: 152, 167). Yazar, Faustçu ruhun Batı'yı çeşitli ütopyalarla hümanizme ve materyalizme yöneltmesine değinir. Buna bağlı olarak Romanesk, Gotik, Barok, Rokoko ve İmparatorluk dönemleri detaylıca incelendiğinde, Faustçu ruhun sanatta, mimarîde, ahlâkta kaydettiği mesafeye dikkat çekmektedir. Sonrasında bunu, Antik Çağdaki İyonik ve Dorik dönemlerle ve diğer kültür ve medeniyet beşikleri olarak gördüğü Arap, Hint ve Çin üsluplarıyla mukayese ederek, sona yaklaşmakta olan Avrupa yaratıcılığının, insanlık serüvenindeki yerini belirlemektedir.

Büyük çerçevede Spengler'ı tahlil ettiğimizde, dünya tarihini böylesine makro düzeyde/büyük çerçeve içinde ele almasına karşın siyasî tarih ve ideolojiler tarihine kendini kaptırmamayı başardığını, kültürleri birer organik canlıyı anlatırcasına yalın bir mantığa uyarlayarak bağlayan bir düzen oluşturduğunu görürüz. Tarih felsefesinde kendine yepyeni bir yol açan filozof, ideolojide Nietzsche'de, estetikte Goethe'de, inançta ise Kant'ta karşılaştığımız düşüncelerden kâh bütünüyle, kâh kısmen faydalanmıştır. Bu isimlerin Alman düşünce tarihindeki yerine, bu düşüncelerin pozitivist-Aydınlanmacı-Kartezyen modernleşmeye karşı tutumuna, ve tabii ki, *Batının Çöküşü*'nün kaleme alındığı ve çeşitli düzeltmelerde bulunduğu tarihlere bir kez daha dikkatlice bakarsak -yani milyonların öldüğü Dünya Savaşı ve ardı sıra Almanya'nın içine düştüğü tahammül edilemez derecedeki onur kırıcı durum- Hegel'in "Minerva'nın baykuşu alacakaranlıkta uçar." sözünün haklılığını anlarız sanırım.

Son söz olarak, Spengler'ın *Batının Çöküşü*'nde "Son Safha: Bir Morfolojik İlişkiler Sisteminde Dağılım" başlıklı bölümünde yazdıklarını (1978: 339-340) dile getirelim: "Bizim öleceğimiz gibi klasik de öldü, fakat bunu bilmeden. O ebedî bir varlığa inandı ve sonuna kadar içten bir memnurlukla yaşadı, her gününü tanrıların bir bağıışı gibi harcayarak. Fakat biz tarihimizi biliriz. Önümüzde, bütün Avrupa'yı ve Amerika'yı saracak olan, son bir manevî buhran durmaktadır. Akışın ne olacağını bize geç Helenizm göstermektedir. Aklın zulmü -ki bunun farkında değiliz çünkü onun doruğu biz kendimiz- her kültürde insan ile yaşlı insan arasındaki çağdan başka şey değildir. En doğru ifadesi tam ilimlerin, diyalektiğin, ispatın, sebepliliğin tapınmasıdır. Eskiden İyonik, bizim durumumuzda ise Barok onun yükselen uzunlarıydı. Şimdi ise mesele aşağıya doğru eğrinin ne şekil alacağıdır."

"Kehanette bulunuyorum ki, bu yüzyılımızda, ilmî ve tenkitçi İskenderiyeciliğin, büyük hasatın, kesin açıklamaların yüzyılında bir duygu değişimi (neuer Zug von innerlichkeit) ilmin zafer iradesine üstün gelecektir. Kesin ilim şimdi kendi keskin kılıcının üstüne düşmelidir(...) insan kendini ispatlardan muaf tutabilir, [onun] arzusu teşrih etmek değil, inanmaktır..."

KAYNAKÇA

- BENDERSKY, Joseph W. (1985). "Book Review: Reactionary Modernism: Technology, Culture and Politics In Weimar and The Third Reich by Jeffrey Herf", *The American Historical Review*, Vol.90, No.5.
- BULLOCK, Alan (1965). "Review: Spengler's Letters, 1913-1936 by Arthur Helps", *The English Historical Review*, Vol.82, No.325.
- CRAIG, Gordon A.(1978). *Germany 1866-1945*, New York: Oxford University Press.
- DAWSON, Christopher (1955). "Toynbee's Study of History: The Place Of Civilizations In History", *International Affairs*, Vol.31, No.2.
- FARRENKOPF, John (1991). "The Transformation Of Spengler's Philosophy Of World History", *Journal of History of Ideas*, Vol.52, No.3.
- FENNELLY, John F. (1972). *Twilight of the Evening Lands: Oswald Spengler a Half Century Later*, New York: Brookdale Press.
- FUKUYAMA, Francis (1999). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, çev: Zülfü Dicleli, İstanbul: Gün Yayınları.
- HANKINS, Frank H.(1927). "The Latest In The Philosophy Of History", *Social Forces*, Vol.6, No.2.
- HOBSBAWM, Eric (1999). *İmparatorluk Çağı, 1875-1914*, çev: Vedat Aslan, İstanbul: Dost Kitapevi Yayınları.
- HOBSBAWM, Eric (2002). *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991: Aşırıklar Çağı*, çev: Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- HUGHES, H. Stuart (1975). *Oswald Spengler, A Critical Estimate*, Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- KISSINGER, Henry (2007). *Diplomasi*, çev: İbrahim H. Kurt, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- MERİÇ, Cemil (2001). *Umrandan Uygarlığa*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- PHILIPHS, Norman R. (1956). "The Conservative Implications Of Skepticism", *The Journal Of Politics*, Vol.18, No.1.
- RATNER, Sidney (1939). "Patterns Of Culture In History", *Philosophy of Science*, Vol.6, No.1.
- ROTENSTREICH, Nathan (2003). "Volksgeist" *The Dictionary of the History of Ideas, Cilt 4*, Virginia: University Of Virginia Press.
- SAFA, Peyami (1970). *Peyami Safa'dan Seçmeler*, haz: Faruk K. Timurtaş, Ergun Göze, İstanbul: Devlet Kitapları Milli Eğitim Basımevi.
- SINGER, Peter (2003). *Hegel*, çev: Bahar Öcal Düzgören, İstanbul: Altın Kitaplar.
- SONTAG, Raymond James (1933). *European Diplomatic History, 1871-1932*, New York: The Century Co.
- "Spengler, Oswald" (1964). *Encyclopedia Britannica Vol.21*, Ency. Britannica Inc., Chicago, London.
- SPENGLER, Oswald (1978). *Batının Çöküşü I*, çev: Giovanni Scognamillo, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- SPENGLER, Oswald (1973). *İnsan ve Teknik*, çev: Kamil Turan, Ankara: Töre-Devlet Yayınevi.
- SPENGLER, Oswald (1991). *The Decline Of The West, Vol. I-II*, An Abridged Edition, çev: C.Francis Atkinson, New York: Oxford University Press.
- SPENGLER, Oswald (1928). "Prussianism and Socialism", Çev.: Donald O. White, <http://www.archive.org/details/PrussianismAndSocialism E.T. 16/01/2010>
- TOYNBEE, Arnold (1991). *Medeniyet Yargılanıyor*, çev: Ufuk Uyan, İstanbul: Ağaç Yayınları.
- VON KLEMPERER, Klemens (1968). "Spengler, Oswald", *International Encyclopedia of the Social Sciences, Vol.15*, Ed: David L. Sills, London, New York v.d: The Macmillan Company & The Free Press.